

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
та самостійної роботи студентів
спеціальності 073 "Менеджмент"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019**

УДК 658(07.034)

E45

Укладачі: М. В. Мартиненко
Г. Б. Веретенникова

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту, логістики та економіки.
Протокол № 5 від 26.11.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Економіка підприємства [Електронний ресурс] : методичні
E45 рекомендації до практичних завдань та самостійної роботи студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня / уклад. М. В. Мартиненко, Г. Б. Веретенникова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 54 с.

Подано значний перелік практичних завдань відповідно до тем робочої програми навчальної дисципліни та методичні рекомендації щодо їхнього виконання, що сприятимуть набуттю майбутніми фахівцями професійних компетентностей для вирішення економічних завдань з управління підприємством.

Рекомендовано для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня денної форми навчання.

УДК 658(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2019

Вступ

У сучасних умовах господарювання українські підприємства стикаються з проблемами, зумовленими не тільки специфікою галузі діяльності, внутрішньою структурою й особливостями функціонування підприємств, але і стрімкими та неперворотними змінами у економіці України. Загально визнаним серед науковців є той факт, що відбулося еволюційне перетворення індустріальної економіки на післяіндустріальну, що вимагає врахування нових підходів до організації усіх процесів на підприємстві. Провідна роль у впровадженні таких підходів належить впровадженню у практичну діяльність сучасних концепцій економіки підприємства.

Навчальну дисципліну "Економіка підприємства" зараховано до групи базових дисциплін для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів компетентностей щодо оволодіння сучасними теоретичними основами та практичними навичками організації економічної діяльності на підприємстві.

Об'єктом навчальної дисципліни є процес економічної діяльності підприємства. Предметом навчальної дисципліни є вивчення теоретичних концепцій, підходів і методів ефективного господарювання підприємств.

У ході вивчення навчальної дисципліни "Економіка підприємства" студенти набувають основних професійних компетентностей, що полягають у здатності до вибору обґрунтованого підходу з управління підприємством, його ресурсного забезпечення, обґрунтування витрат підприємства та оцінювання фінансових результатів і ефективності його діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни згідно з Національною рамкою кваліфікацій студент має **знати**:

- сутність і категорійний апарат економіки підприємства;
- особливості підприємства як суб'єкта господарювання;
- організаційно-правові форми підприємств та їхню характеристику;

фактори зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства, що забезпечують успішність його функціонування;
принципи управління виробництвом;
типи та методи організації промислового виробництва;
характеристику та класифікацію основних засобів підприємства;
характеристику та структуру оборотних коштів підприємства;
визначення та характеристики нематеріальних активів підприємства;
види та особливості трудових ресурсів підприємства;
напрями інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства;
сутність витрат підприємства, їхню класифікацію та напрями зниження;
стратегії ціноутворення;
показники виробництва продукції та методи їхнього визначення;
методи оцінювання конкурентоспроможності продукції;
складові якості продукції;
сутність і класифікацію фінансових результатів підприємства;
підходи до визначення економічної ефективності підприємства.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти мають **уміти**:

обирати відповідну організаційно-правову форму підприємства залежно від цілей та особливостей його діяльності;

проводити аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств;

використовувати методи оцінювання вартості основних засобів;

розраховувати показники руху та ефективності використання основних засобів, амортизаційні відрахування;

обчислювати показники виробничої потужності підприємства;

проводити оцінювання нематеріальних активів підприємства;
здійснювати нормування оборотних коштів підприємства;
розраховувати показники використання оборотних коштів підприємства;
обчислювати показники чисельності та руху персоналу підприємства;
розраховувати заробітну плату працівників;
обґрунтовувати напрями інвестицій у розвиток підприємства;
здійснювати калькулювання собівартості продукції;
обґрунтовувати ціни на продукцію;
оцінювати фінансові результати й ефективність діяльності підприємства.

Вивчення теоретичних положень навчальної дисципліни потребує закріплення. Із цією метою проводяться семінарські та практичні заняття, що дозволяють здійснити поточну перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу за окремими темами навчальної дисципліни. На семінарські та практичні заняття виносяться лише найважливіші й найскладніші питання. Усі інші питання студенти мають опрацювати самостійно.

Під час підготовки до семінарських і практичних занять слід ознайомитися з конспектом лекцій за відповідною темою, вивчити понятійний апарат та усвідомити логіку навчального матеріалу. Для більш поглибленого вивчення матеріалу потрібно дослідити літературні джерела, рекомендовані до відповідної теми, а також джерела, підібрані самостійно.

Самостійна робота студентів також передбачає виконання домашніх завдань, роботу із матеріалами та тестами у персональній навчальній системі.

1. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 1), їхні виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляють у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів із цієї навчальної дисципліни.

Таблиця 1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні запитання	Література
Тема 5. Трудові ресурси підприємства	<i>Проведення семінарського заняття за основними питаннями:</i> 1. Методи оцінювання працівників: 1.1. Асесмент-центр. 1.2. 360 градусів. 1.3. MBO – Management by objectives. 1.4. Performance management (PM) – управління результативністю. 1.5. Система оцінювання співробітника колегами – peer review. 1.6. Метод оцінювання за компетенціями. 2. Методи розвитку працівників: 2.1. Коучинг. 2.2. Менторинг. 2.3. Баддінг. 2.4. E-learning. 2.5. Ротація фахівців	Основна: [3; 5 – 17; 9; 11; 12; 17; 19; 22]. Додаткова: [1; 5 – 8; 12]
Тема 7. Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства	<i>Проведення семінарського заняття за основними питаннями:</i> 1. Сутність і класифікація інновацій. 2. Звітність підприємства щодо інноваційної діяльності. 3. Життєвий цикл інновацій. 4. Сутність та класифікація інвестицій і капіталовкладень. 5. Фактори підвищення ефективності використання реальних і фінансових інвестицій	Основна: [3; 6 – 8; 12 – 14; 16; 17; 19; 23]

Під час проведення семінарського заняття проходить дискусія навколо попередньо окреслених питань, до яких студенти готують тези виступів, доповіді та презентації, а також проблемні питання до кожної теми, відповідь на які має бути знайдена у ході обговорення та дискусії.

Під час проведення семінарського заняття чітко встановлюється час на виконання кожного виду робіт протягом заняття. Активна участь студентів протягом семінарського заняття передбачає відповідне оцінювання.

2. Перелік тем практичних занять

Під практичним заняттям мається на увазі форма навчального заняття, спрямована на поглиблення науково-теоретичних знань і оволодіння певними методами самостійної роботи, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їхнього практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань.

Практичні заняття складаються з перевірки знань, умінь і навичок студентів, постановки загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, вирішення практичних і ситуаційних завдань із обговоренням, виконання контрольних робіт, їхньої перевірки та оцінювання (табл. 2).

Таблиця 2

Теми практичних занять

Назва теми	Теми практичних занять	Література
1	2	3
Тема 1. Основи економіки підприємства. Підприємство як економічний суб'єкт	Ситуаційне завдання з аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства	Основна: [1 – 4; 9; 17]. Додаткова: [32; 37]
	Завдання з обґрунтування ознак акціонерних товариств, прав акціонерів та ухвалення рішення щодо виплати дивідендів	Основна: [5; 11; 17; 19; 22]. Додаткова: [36]

1	2	3
<i>Тема 2.</i> Прогнозування та планування діяльності підприємства	Завдання з розрахунку прогнозних значень виробничої програми	Основна: [3; 5; 12; 14; 22]. Додаткова: [29; 30]
<i>Тема 3.</i> Основний капітал підприємства	Завдання з розрахунку показників ефективності використання основних засобів	Основна: [1 – 5; 7; 9; 10; 17 – 19; 23]. Додаткова: [29; 30]
<i>Тема 4.</i> Оборотний капітал підприємства	Завдання з розрахунку показників ефективності використання оборотних засобів	Основна: [3; 5; 9; 17; 19; 22 – 26]. Додаткова: [29; 30]
<i>Тема 5.</i> Трудові ресурси підприємства	Завдання з розрахунку показників ефективності використання трудових ресурсів, нарахування заробітної плати	Основна: [1 – 4; 9; 17; 19; 26]. Додаткова: [34; 35]
<i>Тема 6.</i> Інтелектуальний капітал і нематеріальні активи підприємства	Ситуаційне завдання з визначення структури інтелектуального капіталу підприємства	Основна: [3; 5; 9; 17; 19; 22]. Додаткова: [33 – 37]
<i>Тема 7.</i> Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства	Ситуаційне завдання з вибору напрямів інноваційного розвитку підприємства	Основна: [1 – 5; 9; 17; 19; 25]. Додаткова: [38; 39]
<i>Тема 8.</i> Виробничий процес і методи організації промислового виробництва	Завдання з розрахунку виробничої програми підприємства	Основна: [3 – 6; 9; 11; 12; 17; 19; 27]. Додаткова: [31 – 34]
<i>Тема 9.</i> Забезпечення конкурентоспроможності продукції	Завдання з обґрунтування рівня конкурентоспроможності продукції	Основна: [1 – 4; 7; 10; 14; 26]. Додаткова: [31; 32]
<i>Тема 10.</i> Витрати на виробництво та реалізацію продукції	Завдання з калькуляції собівартості продукції	Основна: [1 – 6; 9; 14; 17; 23]. Додаткова: [37 – 39]
<i>Тема 11.</i> Фінансово-економічні результати діяльності підприємства	Ситуаційне завдання з обґрунтування фінансово-економічних результатів діяльності підприємства	Основна: [1 – 4; 7; 9; 12; 26]. Додаткова: [38]
<i>Тема 12.</i> Ефективність діяльності підприємства	Завдання з розрахунку показників ефективності діяльності підприємства	Основна: [1 – 6; 9; 11; 17; 19; 26]. Додаткова: [35; 36]

3. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань та самостійної роботи

Змістовий модуль 1

Економічні засади функціонування підприємства та його ресурсне забезпечення

Тема 1. Основи економіки підприємства. Підприємство як економічний суб'єкт

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Під час вивчення цієї теми необхідно звернути увагу на такі питання: ознаки підприємства, етапи реєстрації підприємства, фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, фактори прямого та непрямого впливу, SWOT-аналіз, організаційна структура підприємства; особливості підприємницької діяльності, визначення підприємств, класифікація підприємств, види об'єднань підприємств, порівняльна характеристика організаційно-правових форм господарських товариств, особливості приватних і публічних акціонерних товариств, Закон України "Про акціонерні товариства", особливості створення підприємств різних організаційно-правових форм, основні види діяльності підприємств.

Методичні рекомендації до ситуаційного завдання

Ситуаційне завдання з визначення факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємства передбачає проведення аналізу особливостей і умов функціонування підприємства та галузі, визначення у цих умовах сильних і слабких сторін підприємства, його загроз та можливостей. Побудову SWOT-матриці рекомендовано здійснювати відповідно до наведеного на рис. 1 прикладу.

	Можливості	Загрози
	1. 2. 3.	1. 2. 3.
Сильні сторони 1. 2. 3.	Як сильні сторони дозволяють використовувати можливості	Як сильні сторони можуть сприяти запобіганню загроз
Слабкі сторони 1. 2. 3.	Як слабкі сторони заважають використовувати можливості	На скільки слабкі сторони заважають запобігти загроз

Рис. 1. Матриця SWOT-аналізу

Ситуаційне завдання

Останні роки стали для авіа-перевезень періодом величезних потрясінь (насамперед через припинення державного регулювання в цій галузі). Зі слів голови керування цивільного повітроплавання А. Кана, що у свій час керував цим процесом, "до делегування основним фактором успіху або невдачі авіакомпанії була її здатність вибити пільги з уряду ... уряд розподіляв дуже коштовні пільги, і компанії, що їх одержували, були непогано захищені від життєвих негод". А. Кан вважає, що нова політика позначиться на галузі позитивно: "Після делегування цієї сфери основний натиск робиться на ефективність, контроль витрат, виробництво, маркетинг і керування персоналом".

Одні авіакомпанії, зокрема People Express й Eastern, у результаті делегування галузі сильно постраждали, інші ж значно розширилися й почали процвітати. Однією з фірм, який делегування не завдало збитку, є Piedmont Airlines, що спеціалізується на авіаперевезеннях на базі аеропортів невеликих міст. Надаючи послуги за повідомленням реактивними літаками з невеликими містами, вона зуміла уникнути "лобової" конкуренції з найкращими перевізниками.

У 1982 році Piedmont почав літати в Дейтон. Аналітики галузі вважали це недоцільним, оскільки штат Огайо тоді переживав економічний спад, але авіакомпанія ввела постійні безпосадочні перельоти між Дейтоном і Лос-Анжелесом, а потім – нові маршрути, зв'язавши Дейтон з Лесінгом і Гранд-Рапідсом. Усього через кілька місяців маршрути почали приносити прибуток.

Генеральний директор Piedmont Вільям Говард був переконаний, що компанію чекає успіх. У 1986 році її доходи були найвищими в галузі. В. Говард вважає, що конкуренція з великими компаніями йому не загрожує: "Якщо інші авіакомпанії не вважають, що на перельоти між Дейтоном і Лос-Анжелесом існує достатній попит, навряд чи вони змінять свою думку зараз, коли ми вже ввели цей маршрут". Крім того, Piedmont відома дуже низькими виробничими витратами, а нещодавно В. Говард домовився з трьома профспілками про зниження зарплати та введення шкали пільг для нових співробітників.

Необхідно:

1. Описати середовище, у якому функціонують авіакомпанії, з погляду його складності, мінливості та невизначеності.

2. На основі наведеної раніше інформації визначити, які прямі фактори зовнішнього середовища стали причиною бурхливих подій у сфері авіаперевезень.

3. Сконцентрувавши увагу на обслуговуванні невеликих міст, компанія Piedmont залучила споживачів, якими не цікавилися великі авіакомпанії та тим самим сильно зміцнила позиції в конкурентній боротьбі. Що ви думаєте про цю стратегію? Чи буде вона ефективною довгий час?

4. Побудувати матрицю SWOT-аналізу та зробити висновки щодо можливостей розвитку компанії.

Завдання з обґрунтування ознак акціонерних товариств, прав акціонерів та ухвалення рішення щодо виплати дивідендів

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Відповідно до Закону України "Про акціонерні товариства":

1) голосуюча акція – будь-яка проста або привілейована акція, що надає своєму власнику право голосувати на загальних зборах акціонерів (далі – загальні збори), крім акції, за якою законом або у встановленому законодавством порядку встановлено заборону користування таким правом голосу;

2) домінуючий контрольний пакет акцій – пакет у розмірі 95 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;

3) значний контрольний пакет акцій – пакет у розмірі 75 і більше відсотків простих акцій публічного акціонерного товариства;

4) значний пакет акцій – пакет із 5 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства;

5) контрольний пакет акцій – пакет із більше ніж 50 відсотків простих акцій акціонерного товариства;

6) корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Різний відсоток акцій, що належить акціонерові, надає різні права. Усі ці права перелічені у Законі України "Про акціонерні товариства". Для вирішення завдання необхідно вписати з цього Закону, який відсоток акцій надає ті чи інші права.

Практичне завдання

Акціонер має пакет простих акцій кількістю 810 000 шт. номінальною вартістю 5 грн кожна.

Статутний фонд акціонерного товариства (АТ) становить 10 000 000 грн, з них – 10 % привілейованих.

Який відсоток на загальних зборах акціонерів надає вищевказаному акціонеру пакет акцій, що йому належить, та які додаткові властивості має цей пакет згідно з Законом України "Про акціонерні товариства" (тобто які додаткові права та можливості надає цей пакет порівняно з пакетом у 1 % акцій)?

Розрахунок здійснюється з огляду на припущення, що всі акціонери прибули для участі у зборах.

Оскільки всі акції (і прості, і привілейовані) повинні мати однакову номінальну вартість, а сумарна номінальна вартість всіх акцій АТ дорівнює статутному фонду, то АТ випустило в обіг таку кількість акцій:

$$\frac{\text{Статутний фонд}}{\text{Номінал 1 акції}} = \frac{10\,000\,000}{5} = 2\,000\,000 \text{ шт.}$$

Кворум зборів, результати голосування та відсоток голосів у кожного з акціонерів визначаються тільки за голосуючими акціями, а привілейовані акції в загальному випадку не надають права голосу.

Тому, перш ніж визначити який відсоток голосів має акціонер, необхідно визначити скільки голосуючих (простих) акцій випустило товариство без врахування привілейованих:

$$\begin{aligned} \text{Кількість голосуючих акцій} &= \text{Загальна кількість випущених акцій} - \\ &- 0,1 \% \times \text{Загальну кількість випущених акцій} = 2\,000\,000 - 200\,000 = \\ &= 1\,800\,000 \text{ простих акцій.} \end{aligned}$$

Відсоток голосів, яким акціонер може розпоряджатися на зборах дорівнює:

$$\frac{\text{Кількість акцій у акціонера} \times 100}{\text{Кількість голосуючих акцій в АТ}} = \frac{810\,000 \times 100}{1\,800\,000} = 45 \% .$$

Відповідь: у акціонера пакет у 45 % голосуючих акцій, який надає додаткові права вносити зміни до порядку денного зборів, призначати контролерів за реєстрацією учасників зборів, вимагати скликання позачергових зборів, вимагати проведення позачергових ревізій та аудиту діяльності виконавчого органу АТ і надає можливість заблокувати прийняття зборами акціонерів рішень, для яких необхідна кваліфікована більшість голосів або взагалі заблокувати проведення зборів.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Поняття підприємства та його ознаки.
2. STEEP-аналіз, аналіз сил Портера, SERVO-аналіз.
3. Зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства.
4. Типи акцій акціонерного товариства.
5. Статутний, власний і резервний капітал акціонерного товариства.
6. Основи оподаткування підприємства.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть особливості економіки сучасних українських підприємств.
2. Назвіть основні чинники, що впливають на формування галузевої структури промисловості в Україні.
3. Розкрийте поняття та класифікацію галузей промисловості.
4. Розкрийте поняття підприємства та його ознак.
5. Класифікація підприємств.
6. Наведіть етапи створення підприємства.

Тема 2. Прогнозування та планування діяльності підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: життєвий цикл підприємства; система планів на підприємстві; принципи та методи побудови планів підприємства; стратегічні, тактичні й оперативно-виробничі плани; методи планування; етапи стратегічного планування; етапи тактичного планування; бізнес-план підприємства.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Галузь промисловості – сукупність споріднених підприємств, продукція яких має однакове економічне призначення, яка характеризується однотипністю використовуваної сировини, технологічних процесів, технічної бази, професійного складу кадрів і умов праці (електроенергетична, паливна, чорна та кольорова металургія, хімічна і нафтохімічна, машинобудівна, металообробна, лісова, деревообробна, легка, харчова та інші). Галузева структура національної економіки – частка продукції національної економіки у ВВП країни. Галузева структура виражає пропорції розвитку окремих галузей, підгалузей, видів діяльності, виробництв, сфер національної економіки. Для аналізу зрушень у галузевій структурі користуються такими показниками:

темпер зростання показує, у скільки разів (чи на скільки відсотків) обсяг продукту поточного (звітного) періоду більший (менший) від обсягу базисного періоду;

використовують базисний та ланцюговий методи обчислення;

галузеві коефіцієнти випередження характеризують зміни в галузевій структурі промисловості.

Знаючи базову галузеву структуру промисловості та галузеві коефіцієнти випередження, можна розрахувати питому вагу окремої галузі в загальному обсязі виробництва промисловості в плановому періоді. А ця інформація необхідна як вхідна для планування діяльності підприємства.

Практичне завдання

Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за даними Державного комітету статистики України у фактичних цінах (млн грн)

наведено в табл. 3. Визначить галузеву структуру економіки України в 2015 – 2018 роках, темпи зростання обсягів виробництва в окремих галузях економіки та в економіці України загалом, галузеві коефіцієнти випередження.

Таблиця 3

Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту України за галузями економіки

Рік	Випуск (млн грн)
1	2
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	
2015	66 430
2016	66 119
2017	85 668
2018	94 801
Добувна промисловість	
2015	24 386
2016	26 484
2017	31 766
2018	41 149
Обробна промисловість	
2015	191 301
2016	235 289
2017	325 820
2018	399 039
Виробництво та розподілення електроенергії, газу і води	
2015	28 227
2016	30 360
2017	31 961
2018	36 739
Будівництво	
2015	19 176
2016	25 811
2017	37 667
2018	45 972

1	2
Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	
2015	42 628
2016	54 897
2017	71 490
2018	99 662
Транспорт і зв'язок	
2015	46 946
2016	59 995
2017	75 233
2018	91 219
Освіта	
2015	14 666
2016	18 640
2017	22 086
2018	29 388
Охорона здоров'я та соціальна допомога	
2015	12 080
2016	14 958
2017	18 470
2018	22 855
Інші види економічної діяльності	
2015	58 168
2016	71 151
2017	109 827
2018	134 806
Усього	
2015	504 008
2016	603 704
2017	809 988
2018	995 630

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Календарно-виробниче планування та диспетчеризація.
2. Програмно-цільовий і графоаналітичний методи планування.
3. Колективні методи прогнозування.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Які існують методи планування та прогнозування діяльності підприємства?
2. Наведіть типову структуру бізнес-плану.
3. Наведіть класифікацію прогнозів діяльності підприємства.

Тема 3. Основний капітал підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: сутність, класифікація та особливості відтворення основних засобів підприємства; амортизація як інструмент відтворення основних засобів і джерело формування фінансових ресурсів: поняття, методи нарахування; методичні інструменти оцінювання стану, руху й ефективності використання основних засобів підприємства.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Серед основних виробничих засобів виділяють активну та пасивну частини. До активної частини належать основні засоби, які безпосередньо діють на предмети праці або забезпечують регулювання засобів праці (наприклад, устаткування, інструменти, пристрої та прилади для вимірювання тощо). Основні елементи активної частини визначають величину виробничої потужності підприємства, технічний рівень виробництва та продуктивності праці. До пасивної частини належать основні засоби, які створюють умови для здійснення процесу виробництва і забезпечують його нормальне функціонування (наприклад, будівлі та споруди). Як правило, строк експлуатації об'єктів активної частини основних засобів коротший за відповідний показник за об'єктами пасивної частини.

Практичне завдання

На основі наведених у табл. 4 даних розрахувати вартість і питому вагу активної та пасивної частини основних виробничих засобів підприємства, проаналізувати зміну вартості й структури за групами бухгалтерського обліку основних засобів у звітному періоді.

Основні засоби підприємства

Групи основних засобів	Первісна вартість, тис. грн	
	На початок року	На кінець року
Будинки, споруди та передавальні пристрої	2 169	2 460
Машини та обладнання	10 632	11 044
Транспортні засоби	110	152
Інструменти, прилади	204	281
Інші основні засоби	134	148

Розв'язання: аналіз вартості та структури основних засобів оформимо у вигляді табл. 5.

Таблиця 5

Аналіз вартості та структури основних засобів підприємства

Групи основних засобів	Зміна первісної вартості		Структура, %		Зміна структури основних засобів
	Абсолютна, тис. грн	Темп росту, %	На початок року	На кінець року	
Будинки, споруди та передавальні пристрої	+ 291	113,4	16,4	17,5	+ 1,1
Машини та обладнання	+ 412	103,9	80,3	78,4	- 1,9
Транспортні засоби	+ 42	138,2	0,8	1,1	+ 0,3
Інструменти, прилади	+ 77	137,7	1,5	2	+ 0,5
Інші основні засоби	+ 14	110,4	1	1	-
Разом	+ 836	106,3	100	100	-
У т. ч. активна частина	+ 489	104,5	81,8	80,4	- 1,4
У т. ч. пасивна частина	+ 347	114,4	18,2	19,6	+ 1,4

Висновки. Проведений аналіз показав, що у звітному році вартість основних засобів збільшилася на 6,3 %. Збільшення вартості відбулося за всіма групами основних засобів. У структурі основних засобів питома вага активної частини становила на початок року 81,8 %, але протягом

року зменшилася, що є негативною тенденцією. Це пов'язано з меншими темпами зростання вартості активної частини основних засобів порівняно з пасивною. Зменшення долі активної частини у вартості основних засобів було спричинено низькими, порівняно з іншими групами основних засобів, темпами зростання вартості машин і обладнання, що призвело до зменшення долі цієї групи у структурі основних засобів у звітному році.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Рівномірні методи амортизації.
2. Прискорені методи амортизації.
3. Напрями підвищення виробничої потужності підприємства.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть види основних засобів підприємства.
2. Моральний та фізичний знос основних засобів.
3. Показники руху, ефективності використання основних засобів.

Тема 4. Оборотний капітал підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: економічна сутність і класифікація оборотних активів підприємства, відмітні характеристики оборотних активів; поняття та особливості кругообігу оборотних активів підприємства; резерви прискорення оборотності активів підприємства.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Оборотний капітал – це фінансові ресурси, що вкладаються в об'єкти (оборотні засоби), які використовуються підприємством протягом одного виробничого циклу або протягом відносно короткого календарного періоду (переважно не більше одного року). Оборотні засоби – це зазначені об'єкти, що є частиною виробничих засобів підприємства, яка повністю споживається в кожному технологічному циклі виготовлення продукції та повністю переносить свою вартість на вартість цієї продукції. Оборотний

капітал, що вкладається у виробництво і реалізацію продукції, споживається повністю та відтворюється відразу ж після завершення виробничого циклу шляхом реалізації виробленої продукції. Оборотні засоби поділяються на оборотні фонди (що обслуговують сферу виробництва) та фонди обігу (що обслуговують сферу обігу). У результаті прискорення оборотності оборотних коштів потреба в них зменшується.

Практичне завдання

У базовому році підприємство реалізувало продукції на суму 11,6 млн грн. Витрати, пов'язані з її виробництвом, становили 8,5 млн грн. Середньорічна вартість нормованих оборотних коштів підприємства становила 520 тис. грн. У плановому році очікується зростання обсягів реалізації на 13 % та зменшення середньорічних залишків нормованих оборотних коштів підприємства на 1,4 %. Визначити, на скільки відсотків має збільшитися прибуток підприємства у плановому (наступному) році за рахунок прискорення оборотності оборотних коштів.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Характеристика джерел формування оборотних коштів.
2. Напрями підвищення обіговості оборотних коштів підприємства.
3. Переваги та недоліки процесу нормування оборотних коштів.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть структуру та кругообіг оборотних коштів.
2. Які існують показники ефективності використання оборотних коштів?
3. Надайте нормування оборотних коштів підприємства.

Тема 5. Трудові ресурси підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: форми мотивації праці робітників, системи оплати праці та їхня характеристика, тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві, мінімальна заробітна плата і фактори, що її визначають. Державне регулювання мінімальної заробітної плати та її вплив на рівень ставок і окладів окремих робітників, тарифна система, її зміст та умови

використання, сутність контрактної форми оплати праці, шляхи раціоналізації витрат у складі фонду оплати праці підприємства, методи планування фонду оплати праці.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Відрядно-преміальна оплата праці – одна з форм преміальної системи заробітної плати, яка базується на відрядній та погодинній заробітній платі, передбачає сплачування працівникові певної суми грошей за виконання норм виробітку та відповідної надбавки за їхнє перевиконання. Ця форма оплати праці пов'язує тарифні ставки з нормами витрат праці певною функціональною залежністю. Застосовується там, де робота має характер одноманітних операцій, може бути виміряна та виконується в темпі, що піддається контролю окремої особи або групи робітників. Поточний контроль за робітником зводиться до мінімуму. За умов стимулювання, що базується на погодинних формах заробітної плати, за норму береться обсяг роботи, виконуваної робітником середньої кваліфікації за одну годину.

Практичне завдання

На основі даних табл. 6 обчислити заробітну плату, нараховану за місяць водієві автомобіля, сплачувану за відрядно-преміальною системою оплати праці. За вантажопідйомності автомобіля від 5 до 10 т тарифна ставка становить 14,56 грн за годину. Надбавка за класність становить 25 %, премія за виконання завдання нараховується у розмірі 12 % основної заробітної плати.

Таблиця 6

Дані про обсяг робіт, виконаних водієм автомобіля у звітному місяці

Найменування роботи	Одиниця виміру	Обсяг виконаних робіт	Норма часу на одиницю роботи, хв
Навантаження та розвантаження автомобіля	т	218	3,90
Перевезення вантажу у місті	т-км	9 673	2,41
Перевезення вантажу за містом	т-км	34 742	0,92

Відповідь. Основна заробітна плата водія розраховується як добуток виконаних робіт і відрядної розцінки. Відрядну розцінку розрахуємо як добуток тарифної ставки та норми часу на виконання одиниці роботи. З огляду на це, основна заробітна плата водія автомобіля становитиме 5 300,4 грн. Додаткова заробітна плата з урахуванням надбавки за класність та премії становитиме 1 855,14 грн. Отже, заробітна плата, нарахована за місяць за відрядно-преміальною системою, становить 7 155,54 грн.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Форми додаткової заробітної плати, особливості їхнього застосування на підприємствах з різними формами власності.
2. Форми та системи преміювання на підприємстві.
3. Соціальні виплати та пільги як стимулюючий фактор продуктивності.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Які існують методичні інструменти аналізу чисельності та фонду оплати праці підприємства?
2. Наведіть зміст плану з праці та порядок його розроблення. Обґрунтуйте потреби підприємства у трудових ресурсах.
3. Що таке "штатний розклад"? Які його призначення та порядок складання?

Змістовний модуль 2

Виробництво продукції, конкурентоспроможність та результати діяльності підприємства

Тема 6. Інтелектуальний капітал і нематеріальні активи підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: сутність понять "інтелектуальний капітал", "нематеріальний актив"; групи нематеріальних активів; визнання та оцінювання нематеріальних активів підприємства; амортизація нематеріальних активів; типи

інтелектуального капіталу та методи його оцінювання; складові елементи управління знаннями підприємства; теорія управління знаннями та етапи її еволюції; моделі процесів управління знаннями в організації; методи та інструменти управління знаннями; технологічні сервіси в управлінні знаннями.

Ситуаційне завдання з визначення структури інтелектуального капіталу підприємства

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Відповідно до МСБО 38 "Нематеріальні активи" та П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" нематеріальні активи – це активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані й утримуватися підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. Також це об'єкти інтелектуальної, зокрема й промислової власності, а також інші права власності підприємства, визнані в порядку, встановленому відповідним законодавством. Придбаний нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, і його вартість може бути достовірно визначена.

Основними елементами нематеріальних активів, що найістотніше впливають на вартість підприємства, є об'єкти права інтелектуальної власності, гудвіл.

До нематеріальних активів об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) залежно від сфери застосування належать:

- промислова власність, що охороняється патентним правом;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки; об'єкти авторського права, що охороняються авторським правом;
- науково-технічні твори чи твори іншого характеру (музичні, літературні, твори живопису, архітектури, програмне забезпечення тощо); товарні знаки;
- засоби індивідуалізації товарів і послуг, охоронними документами для яких є свідоцтва, що засвідчують право власності; комерційна інформація, що охороняється інститутом комерційної таємниці;
- "ноу-хау", торгові секрети.

Практичне завдання

Проаналізувати звітність обраного для аналізу підприємства, визначити структуру нематеріальних активів, зробити висновки щодо ефективності використання підприємством нематеріальних активів.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Фактори, що впливають на розвиток інтелектуального капіталу.
2. Порівняльний аналіз понять "інтелектуальний капітал", "інтелектуальні активи", "нематеріальні активи", "інтелектуальна власність".
3. Методи управління інтелектуальним капіталом.
4. Архітектура системи управління знаннями.
5. Процесний і системний підходи у менеджменті знань.
6. Аудит знань.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть особливості інтелектуального капіталу.
2. Які існують типи інтелектуального капіталу?
3. Які методи оцінювання інтелектуального капіталу підприємства?
4. Наведіть визначення управління знаннями.
5. Які існують типи знань і моделі подання знань?
6. Наведіть системи управління знаннями.

Тема 7. Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: сутність поняття "інвестиції"; класифікація інвестицій: реальні, фінансові, інноваційні, інтелектуальні, валові, чисті, прямі, портфельні та інші; поняття інвестиційної діяльності підприємства: мета, об'єкт, суб'єкт, завдання, етапи; джерела інвестицій; форми і джерела фінансування; потенційні інвестори; інвестиційний проект: зміст, основні елементи; життєвий цикл проекту; витрати за фазами життєвого циклу проекту; аналіз ризиків інвестиційного проекту; методи кількісного оцінювання ризиків. Сутність поняття "інновація"; інноваційна діяльність: сутність, мета, об'єкт, суб'єкт, завдання, етапи; завдання та методи планування інноваційних процесів; сітьове планування, його сутність; ресурсне забезпечення інноваційної діяльності підприємства.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

Під час підготовки доповіді на семінарське заняття студенти можуть обрати одну з тем. Теми у декількох студентів можуть повторюватися. У цьому випадку вони мають узгодити доповіді у такий спосіб, щоб не дублювати інформацію. Кожен доповідач відповідає на декілька поставлених запитань і сам бере участь у дискусії. Оцінюється не тільки доповідь, але і вміння обґрунтовувати свої відповіді, а також ставити запитання. Питання для підготовки доповіді на семінарське заняття наведені у табл. 1.

Практичне завдання

1. Знайдіть у мережі Інтернет інформацію про інноваційні стартапи в Україні. Опишіть основний зміст інновації.
2. Вкажіть фактори зовнішнього середовища, які мають найбільш вагомий вплив на заданий проект.
3. Надайте характеристику найближчого оточення заданого інноваційного проекту (фінансова, виробнича, збутова сфери, матеріальне та кадрове забезпечення, інфраструктура).
4. Визначте (наявних і потенційних) учасників проекту. Хто виступає ініціатором, замовником, інвестором?
5. Оцініть стадію життєвого циклу проекту.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Види інвестиційної діяльності підприємства.
2. Визначення необхідного обсягу капітальних вкладень.
3. Врахування фактору часу під час оцінювання ефективності капітальних вкладень.
4. Поняття та властивості інновацій.
5. Класифікація інновацій.
6. Етапи інноваційного процесу.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте поняття інвестицій, їхні види та характеристика.
2. Які існують капітальні вкладення підприємства?
3. Охарактеризуйте підвищення ефективності використання реальних інвестицій.

4. Надайте характеристику фінансових інвестицій.
5. Які існують інвестиції у інновації?
6. Охарактеризуйте управління інвестиціями на підприємстві.

Тема 8. Виробничий процес і методи організації промислового виробництва

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням:

загальна характеристика, систематизація та методи вимірювання продукції, яку виробляє та реалізує підприємство; поняття "номенклатура" та "асортимент продукції", товарна, валова, чиста, реалізовано продукція, валовий оборот підприємства;

поняття виробничої потужності підприємства, його структурних підрозділів, окремих ланок, основного виду обладнання; інформаційна база та послідовність розрахунку виробничої потужності підприємства;

склад і структура виробничого процесу; сутність основних, допоміжних та обслуговуючих процесів; склад і сутність стадій основного процесу на виробничому підприємстві;

сутність і зміст основних принципів організації виробничих процесів: диференціація, спеціалізація, пропорційність, прямоточність, безперервність, паралельність, автоматичність, оптимальність, гнучкість, стандартизація;

сутність та характеристика організації виробничого процесу в часі; поняття тривалості виробничого циклу.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Під час виготовлення партії однакових предметів праці використовують один із способів передачі з однієї операції на іншу (один із способів організації виробничого процесу в часі чи видів руху предметів праці). Розрізняють три види руху предметів праці за операціями: послідовний, паралельний і послідовно-паралельний. Організація виробництва партії виробів різних видах рухів має свої особливості.

За послідовного руху виробу передаються на кожну наступну операцію цілою партією після завершення оброблення на попередній. Устаткування на кожній операції працює без простоїв. Для паралельного виду організації виробничого процесу характерним є перехід кожної деталі на наступну операцію негайно після завершення попередньої. Перевагою паралельного виду руху є найкоротша тривалість циклу оброблення партії виробів, а недоліком – простої обладнання в межах оброблення партії деталей, зумовлених різною тривалістю операцій. Паралельний вид руху застосовується у масовому виробництві (потоківому виробництві). Послідовно-паралельний вид руху поєднує у собі переваги послідовного та паралельного рухів виробів у виробництві.

Практичне завдання

За даними технологічного процесу виготовлення деталі, а також з урахуванням розмірів планової партії деталей і транспортної партії деталей зробити висновок щодо ефективного варіанту організації виробництва в часі по критерію тривалості технологічного циклу. Висновки зробити на основі розрахунку тривалості технологічного циклу за послідовного, паралельно-послідовного та паралельного видів руху деталей між операціями. Рекомендації підкріпити графіками тривалості технологічного циклу.

Розрахунок виробничої програми підприємства наведено у табл. 7.

Таблиця 7

Розрахунок виробничої програми підприємства

Операція	Штучний час, хв	Кількість обладнання, од.
1. Обдирна	8	1
2. Центрувальна	4	1
3. Токарно-чорнова	6	1
4. Токарно-чистова	16	2
5. Свердлувальна	8	2
6. Шліфувальна	4	1

Примітка. Планова партія – 40 од.; транспортна партія – 10 од.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Технологічні процеси.
2. Склад і структура тривалості виробничого циклу.
3. Шляхи скорочення тривалості виробничого циклу.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризуйте зміст, завдання та місце виробничої програми в системі господарських планів підприємства.
2. Наведіть поняття та основні елементи виробничого процесу.
3. Розкрийте суть поняття про тип виробництва.

Тема 9. Забезпечення конкурентоспроможності продукції

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У ході вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: сутність показники та методи вимірювання якості продукції; конкурентоспроможність продукції (послуг); сутність, фактори, що її визначають, та система забезпечення; методика оцінювання конкурентоспроможності продукції; стандартизація продукції, принципи та сфера застосування; зміст міжнародних стандартів якості управління, державних, галузевих стандартів на продукцію; сертифікація продукції (послуг), її організаційні основи; державний нагляд за якістю та внутрішньовиробничий технічний контроль; товарна політика підприємства і механізм її здійснення; життєвий цикл товару та його значення для розроблення товарної політики підприємства; формування асортименту товару та управління ним; розроблення товарної марки та здійснення її правової охорони.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Проявом конкурентоспроможності підприємства є вироблена ним продукція. Цінність продукції (або послуги) визначається ступенем задоволення потреб покупців. Сукупність якісних і вартісних характеристик

продукції, що сприяють створенню переваги заданого продукту перед продуктами-конкурентами в задоволенні конкретної потреби покупця, визначає конкурентоспроможність продукції. Тобто конкурентоспроможність продукції визначається трьома необхідними елементами: властивостями заданої продукції; властивостями продуктів-конкурентів; особливостями споживачів. Оцінювання конкурентоспроможності товару виконують зіставленням параметрів аналізованої продукції з параметрами бази порівняння. Від вибору бази порівняння в значній мірі залежить правильність результату оцінювання конкурентоспроможності й ухвалення рішення. Базою порівняння можуть виступати: потреба покупців; величина необхідного корисного ефекту; товар-конкурент; гіпотетичний зразок; група аналогів.

Практичне завдання

Підприємство розглядає можливість виходу на новий ринок з продукцією X та Y. Параметри якості продукції наведено в табл. 8, а вартісні характеристики – у табл. 9. Визначити інтегральні показники конкурентоспроможності двох видів продукції підприємства стосовно продукції головного конкурента (Z) і обґрунтувати рішення про доцільність виводу продукції на досліджуваний ринок.

Таблиця 8

Основні параметри якості продукції X та Y та продукції Z (головний конкурент)

№ п/п	Параметр	Розмірність параметра	Вид продукції			Коефіцієнт вагомості параметра
			Вид продукції		Z	
			X	Y		
1	Надійність (ресурс)	тис. год.	130	100	130	0,30
2	Температура	°C	-5	-12	-12	0,19
3	Ємність НТВ	дм ³	50	40	60	0,20
4	Дизайн, у балах за 10-бальною шкалою	бал	6	4	5	0,15
5	Обсяг	л	280	250	240	0,16

**Вартісні характеристики продукції X та Y та продукції Z
(головний конкурент)**

пор. ном.	Вартісні характеристики	Вид продукції		
		X	Y	Z
1	Ціна (Ц _{пр}), грн	1 700	1 400	1 700
2	Сумарні витрати споживачів за весь термін експлуатації (M), грн	4 500	6 600	5 000

Розв'язання

1. Конкурентоспроможність товару оцінюють за допомогою інтегрального показника конкурентоспроможності:

$$k_{\text{інт}} = \frac{I_{\text{ТП}}}{I_{\text{ЕП}}}, \quad (1)$$

де $I_{\text{ТП}}$ – індекс технічних параметрів (індекс якості);

$I_{\text{ЕП}}$ – індекс економічних параметрів (індекс цін);

$$I_{\text{ТП}} = \sum_{i=1}^n q_i \times v_i, \quad (2)$$

де q_i – одиничний показник i -го технічного параметра;

v_i – коефіцієнт вагомості i -го параметра;

$$q_i = \frac{P_{\text{оцін}}}{P_{\text{баз}}}, \quad (3)$$

де $P_{\text{оцін}}$ – значення параметра виробу, який оцінюється;

$P_{\text{баз}}$ – значення цього параметра базового виробу;

$$I_{\text{ЕП}} = \frac{C_{\text{спож}}^{\text{оцін}}}{C_{\text{спож}}^{\text{баз}}}, \quad (4)$$

де $C_{\text{спож}}^{\text{оцін}}$, $C_{\text{спож}}^{\text{баз}}$ – ціна споживання відповідно оцінюваного та базового виробів;

$$Ц_{\text{спож}}^{\text{оцін}} = Ц_{\text{продажу}} + M, \quad (5)$$

де M – сумарні витрати споживання, пов'язані з експлуатацією товару впродовж усього періоду його служби.

2. Визначення конкурентоспроможності продукції X (стосовно марки-конкурента Z):

а) технічні параметри:

$$q_1 = \frac{130}{130} = 1; \quad q_2 = \frac{-15}{-15} = 1,25; \quad q_3 = \frac{50}{60} = 0,83; \quad q_4 = \frac{6}{5} = 1,2; \quad q_5 = \frac{280}{240} = 1,17,$$

$$I_{\text{ТП}} = 1 \times 0,3 + 1,25 \times 0,19 + 0,83 \times 0,2 + 1,2 \times 0,15 + 1,17 \times 0,16 = 1,0707;$$

б) економічні параметри:

$$I_{\text{ЕП}} = \frac{1\,700 + 4\,500}{1\,700 + 5\,000} = \frac{6\,200}{6\,700} = 0,925;$$

в) інтегральний показник:

$$k_{\text{ІНТ}} = \frac{1,0707}{0,925} = 1,158 > 1.$$

3. Визначення конкурентоспроможності продукції Y (стосовно марки-конкурента Z):

а) технічні параметри:

$$q_1 = \frac{100}{130} = 0,77; \quad q_2 = \frac{-12}{-12} = 1; \quad q_3 = \frac{40}{60} = 0,67; \quad q_4 = \frac{4}{5} = 0,8; \quad q_5 = \frac{250}{240} = 1,04;$$

$$I_{\text{ТП}} = 0,77 \times 0,3 + 1 \times 0,19 + 0,67 \times 0,2 + 0,8 \times 0,15 + 1,04 \times 0,16 = 0,8414;$$

б) економічні параметри:

$$I_{\text{ЕП}} = \frac{1\,400 + 6\,600}{1\,700 + 5\,000} = \frac{8\,000}{6\,700} = 1,194;$$

в) інтегральний показник:

$$k_{\text{ІНТ}} = \frac{0,8414}{1,194} = 0,705 < 1.$$

Отже, підприємству можна виходити на досліджуваний ринок із продукцією X, інтегральний показник конкурентоспроможності якої $k_{\text{інт}} = 1,158 > 1$. Продукція У не буде конкурентоспроможною на ринку.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Сертифікація.
2. Стандартизація.
3. Методи оцінювання якості продукції.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть показники виробництва продукції та методи їхнього визначення.
2. Якість, стандартизація продукції. Дайте визначення.
3. Конкурентоспроможність продукції та методи її оцінювання.

Тема 10. Витрати на виробництво та реалізацію продукції

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням:

сутність понять витрати, поточні та капітальні витрати підприємства, виробнича собівартість продукції, послуг та робіт;

класифікація поточних витрат; особливості складу поточних витрат в окремих галузях економіки;

показники собівартості продукції та порядок їхнього обчислення; поняття калькулювання продукції підприємства; вибір калькуляційних одиниць; калькулювання повних витрат на виробництво продукції та послуг підприємства; методичні інструменти аналізу поточних витрат підприємства; зміст та механізм дій виробничого левериджу; фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства; шляхи раціоналізації складу витрат підприємства;

методи планування поточних витрат підприємства; кошторис витрат виробництва: поняття, склад і методика складання.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Калькуляція собівартості необхідна для визначення ціни одиниці продукції, порівняння витрат підприємства з результатами його виробничо-господарської діяльності, визначення рівня ефективності роботи підприємства тощо.

Процес калькуляції собівартості продукції складається з таких основних етапів:

1. Вибір об'єктів калькуляції.
2. Визначення повноти калькуляції собівартості продукції.
3. Формування системи обліку, що забезпечує калькуляцію собівартості продукції.
4. Розподіл операційних витрат по виробництву та реалізації продукції на їхні прямі й непрямі види.
5. Віднесення прямих операційних витрат на конкретні види продукції.
6. Розподіл непрямих операційних витрат по конкретних видах продукції.
7. Визначення суми виробничої або повної собівартості продукції.

Практичне завдання

Підприємство виготовляє пристрій вагою 330 кг, на виробництво якого витрачається 775 кг вуглецевої сталі за ціною 8 400 грн/т. Відходи ливарного виробництва становить 320 кг за ціною 3 500 грн/т, решта – відходи механічної оброблення за ціною 2 250 грн/т. Витрати палива й енергії на технологічні цілі становлять 1 500 грн. Трудомісткість виготовлення виробу у ливарному цеху становить 40 нормо-годин (тарифна ставка 12,5 грн за годину), у механічному цеху – 39 нормо-годин (тарифна ставка 18,5 грн за годину). У ливарному цеху додаткова заробітна плата становить 60 %, загальновиробничі витрати – 610 % основної заробітної плати робітників, зайнятих виробництвом продукції. У механічному цеху додаткова заробітна плата становить 55 %, загальновиробничі витрати – 345 % основної заробітної плати робітників, зайнятих виробництвом продукції. Розрахувати у вигляді калькуляції виробничу собівартість пристрою. Заповнити табл. 10.

Калькуляція виробничої собівартості продукції

Шифр рядка	Найменування статей калькуляції	Розрахунок суми	Сума, грн
01	Сировина та матеріали		
02	Купівельні напівфабрикати та комплектувальні вироби		
03	Паливо й енергія на технологічні цілі		
04	Зворотні відходи		
05	Основна заробітна плата робітників, зайнятих виробництвом продукції		
06	Додаткова заробітна плата		
07	Єдиний внесок на загально-обов'язкове державне соціальне страхування		
08	Загальновиробничі витрати		
09	Втрати від браку		
10	Інші виробничі витрати		
11	Попутна продукція		
12	Виробнича собівартість		

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Методи калькулювання собівартості.
2. Управління поточними витратами за системою "директ-костингу", сфера застосування, можливості використання.
3. Резерви раціоналізації поточних витрат підприємства.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть функції цін.
2. Надайте класифікацію цін.
3. Міжнародні правила Incoterms (International commerce terms).

Тема 11. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства**Методичні рекомендації щодо вивчення теми**

При вивченні теми особливу увагу слід приділити таким питанням: поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства; місце прибутку в системі економічних показників діяльності

підприємства; сутність, функції та значення прибутку, джерела його утворення; механізм формування чистого прибутку підприємства у зв'язку з основними видами його діяльності.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Дохід – виручка підприємства від реалізації продукції, послуг і виконання робіт без врахування податку на додану вартість та акцизного збору. Валовий дохід підприємства – загальна сума доходу підприємства від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, як на території України, її континентальному шельфі, винятковій (морській) економічній зоні, так і за їхніми межами. Чистий дохід – різниця між доходами від реалізації продукції та обов'язковими платежами, що входять у ціну товару. Необхідний дохід – дохід, який дозволяє підприємству фінансувати усі заплановані поточні витрати, обов'язкові платежі та отримати цільовий прибуток. Можливий дохід – дохід, який може отримати підприємство за наявних виробничих потужностей, можливого обсягу реалізації продукції за наявної кон'юнктури ринку.

Прибуток – частина виторгу, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу та комерційну діяльність підприємства.

Рентабельність – відносний показник прибутковості, що характеризує ефективність господарської та фінансової діяльності підприємства.

Ліквідність підприємства – спроможність окремих майнових цінностей швидко перетворюватися в грошові кошти без втрати своєї поточної вартості в умовах кон'юнктури ринку, що склалася.

Платоспроможність підприємства – спроможність підприємства своєчасно та повністю розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають з торговельних, кредитних й інших операцій грошового характеру.

Фінансова стійкість підприємства – забезпеченість запасів підприємства стійкими джерелами їхнього формування, гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури та поведінки партнерів.

Практичне завдання

Підприємство у звітному році випустило продукції на суму 230 000 грн загальною собівартістю 171 тис. грн; залишки готової продукції на складах

на початок року становили 19 тис. грн, а на кінець року вони зменшились на 8 %; протягом року було реалізовано продукції підсобного господарства на суму 16 тис. грн за собівартості 13,2 тис. грн; одержано грошових коштів у вигляді сплачених штрафів за порушення договірної дисципліни на суму 3,6 тис. грн; мали місце збитки від інших позареалізаційних операцій на суму 3,7 тис. грн; погашені проценти за банківський кредит в сумі 2,3 тис. грн; погашена заборгованість за енергоносії в сумі 9,3 тис. грн; прибуток оподатковувався за ставкою 20 %.

Розрахувати величину фонду споживання за фонду нагромадження підприємства, якщо вони формуються у співвідношенні 3:1.

Методика розв'язання

Для обчислення прибутку від реалізації продукції спочатку необхідно визначити обсяг реалізованої протягом року продукції.

Потім розраховується собівартість з урахуванням її відсотка в обсязі випущеної продукції.

Розраховується прибуток від іншої реалізації та позареалізаційний прибуток.

Наступним кроком обчислюється прибуток підприємства до оподаткування.

Після цього обчислюється чистий прибуток. З цього прибутку вираховуються сплачені проценти за кредит і погашена заборгованість за енергоносії. Ця сума прибутку підлягає розподілу на підприємстві у фонд нагромадження та фонд споживання.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінювання.
2. Використання чистого прибутку підприємства.
3. Види доходу підприємства.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Наведіть показники рентабельності підприємства та фактори, що їх визначають.
2. Методичні інструменти та послідовність аналізу прибутку підприємства.
3. Обґрунтування прибутку на плановий період: завдання та методичний інструментарій.

Тема 12. Ефективність діяльності підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У ході вивчення теми особливу увагу слід приділити таким питанням: поняття ефекту як результату діяльності підприємства, аналітичного показника та критерію оцінювання діяльності підприємства; види ефекту; ефективність діяльності підприємства: сутність та основні характеристики; методичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства; поняття та систематизація показників ефективності діяльності підприємства.

особливості оцінювання ефективності основних видів діяльності підприємства: операційної, інвестиційної та фінансової; оцінювання ефективності інвестиційних та інноваційних проектів підприємства;

методи інтегрального оцінювання ефективності діяльності підприємства; напрями підвищення ефективності діяльності підприємства.

Методичні рекомендації до вирішення практичного завдання

Складові оцінювання ефективності виробничої діяльності:

1. Ефективність використання матеріальних ресурсів: рентабельність активів, рентабельність власного та інвестованого капіталу, рентабельність продукції, рентабельність операційної діяльності.
2. Ефективність використання трудових ресурсів: виробіток, трудомісткість, продуктивність.
3. Ефективність використання основних виробничих фондів: фондодовіддача, фондомісткість, фондоозброєність.

Практичне завдання

У звітному році обсяг товарної продукції підприємства становив 179 110,6 тис. грн, прибуток від основної діяльності – 30 945 тис. грн. Первісна вартість основних виробничих засобів підприємства на початок звітного року становила 22 650 тис. грн, на кінець року – 27 210,5 тис. грн. Планується у наступному році збільшити обсяг товарної продукції на 19 %, а прибуток – на 22 % у результаті підвищення продуктивності праці та якості під час оброблення металоконструкцій. Для цього заплановано придбати

та з 1 травня увести в експлуатацію автоматизоване обладнання для оброблення листового прокату вартістю 1 500 тис. грн.

Вибуття основних засобів з експлуатації здійснюватиметься поступово: первісною вартістю 31 тис. грн – з квітня, 65 тис. грн – з травня, 95 тис. грн – з вересня. Чисельність промислово-виробничого персоналу не зміниться у плановому році порівняно зі звітним і становитиме 445 осіб.

Обчислити показники ефективності використання основних виробничих засобів у звітному та плановому роках, зробити висновки за результатами розрахунків.

Перелік питань для самостійного опрацювання

1. Методи оцінювання ефективності діяльності підприємства.
2. Маркетингові ефекти діяльності підприємства.
3. Екологічні ефекти діяльності підприємства.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Дайте визначення соціальної та економічної ефективності діяльності підприємства.
2. Які види ефектів існують?
3. Наведіть показники ефективності діяльності підприємства.

4. Тести для самоконтролю

1. Реальна заробітна плата – це:
 - а) нарахована й отримана працівником заробітна плата за певний період часу;
 - б) кількість товарів і послуг, які можна придбати за отриману працівником заробітну плату;
 - в) винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи, винахідливість;
 - г) реально нарахована оплата праці за час, відпрацьований як у межах, так і понад норму.
2. Трудомісткість продукції визначається як співвідношення:
 - а) обсягу продукції в натуральному вираженні до фонду витраченого робочого часу на виробництво продукції;

б) фонду витраченого робочого часу на виробництво продукції до обсягу продукції в натуральному вираженні;

в) обсягу продукції у вартісному вираженні до фонду робочого часу на виробництво продукції;

г) обсягу продукції в натуральному виразі до середньооблікової чисельності персоналу.

3. Співвідношення працівників, звільнених з різних причин, до середньооблікової чисельності працівників – це показник:

а) загального обороту кадрів;

б) рівня дисципліни;

в) плинності кадрів;

г) явочної чисельності персоналу.

4. Відрядно-прогресивна заробітна плата передбачає, що:

а) заробіток працівника залежить не від його особистого виробітку, а від результатів праці працівників, яких він обслуговує;

б) заробіток працівника складається з відрядного заробітку та премії за досягнення певних результатів;

в) заробіток працівника передбачає оплату робіт, виконаних у межах встановленої норми за звичайними відрядними розцінками, а робіт, виконаних понад норму – за підвищеними розцінками;

г) заробіток працівника встановлюється на основі відрядних розцінок не за окремі операції, а за весь комплекс робіт, виконаних у призначений термін.

5. Непряма відрядна заробітна плата передбачає, що:

а) заробіток працівника складається з відрядного заробітку та премії за досягнення певних результатів;

б) заробіток працівника передбачає оплату робіт, виконаних у межах встановленої норми за звичайними відрядними розцінками, а робіт, виконаних понад норму – за підвищеними розцінками;

в) заробіток працівника встановлюється на основі відрядних розцінок не за окремі операції, а за весь комплекс робіт, виконаних у призначений термін;

г) заробіток працівника залежить не від його особистого виробітку, а від результатів праці працівників, яких він обслуговує.

6. Підприємство, що є самостійним юридичним утворенням, яке виконує комерційні операції та складає звітний баланс, але строго контролюване іншим підприємством, називають:

- а) філією;
- б) асоціацією;
- в) концерном;
- г) дочірнім підприємством.

7. Підприємство, створюване одним засновником, що виділяє необхідне для того майно, і формує статутний капітал, не поділений на паї, називають:

- а) одноосібним;
- б) приватним;
- в) унітарним;
- г) корпоративним.

8. Відповідальність учасників акціонерного товариства характеризують як:

- а) повну;
- б) обмежену;
- в) додаткову;
- г) акціонерну.

9. Вищим органом управління акціонерним товариством є:

- а) ревізійна комісія;
- б) збори акціонерів;
- в) правління;
- г) дирекція.

10. Підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, на яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб і річний дохід від будь-якого виду діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро, визначену за середньорічним курсом НБУ відносять до:

- а) суб'єктів макропідприємництва;
- б) суб'єктів середнього підприємництва;

- в) суб'єктів мікропідприємництва;
- г) суб'єктів малого підприємництва.

11. Підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, на яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якого виду діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро, визначену за середньорічним курсом НБУ відносять до:

- а) суб'єктів макропідприємництва;
- б) суб'єктів середнього підприємництва;
- в) суб'єктів мікропідприємництва;
- г) суб'єктів малого підприємництва;

12. Характеристики підприємницької діяльності:

- а) орієнтація на отримання прибутку, незалежність функціонування, повна стабільність у роботі, відсутність ризику;
- б) наявність кількох власників бізнесу, робота в умовах невизначеності, необов'язкове дотримання законодавства та гнучкий підхід;
- в) креативність, непередбачуваність, лояльність, безвідповідальність;
- г) самостійність суб'єктів господарювання, ризиковий характер діяльності, економічна зацікавленість, опора на інновації.

13. Принципи побудови системи планування підприємства:

- а) комплексність, різномірність, відкритість, твердість, відсталість, замкненість;
- б) безперервність, науковість, гнучкість, комплексність, багатоваріантність, інтегративність;
- в) інтегративність, адаптивність, селективність, закритість, прямолінійність, практичність;
- г) гнучкість, складність, багатоваріантність, однозначність, простота.

14. Залежно від участі у виробничому процесі персонал підприємства поділяється на:

- а) промислово-виробничий і непромисловий;
- б) кваліфікований і некваліфікований;
- в) керівники, службовці, робітники та інженерно-технічний персонал;
- г) промислово-виробничий і невиробничий.

15. Персонал, зайнятий у сфері обслуговування непромислових організацій, які перебувають на балансі підприємства, називають:

- а) допоміжним;
- б) додатковим;
- в) молодшим обслуговуючим;
- г) непромисловим.

16. Предмети праці:

а) є всіма видами оборотних і основних засобів, що беруть участь у виробничому процесі;

б) беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігають свою натуральну форму та частинами переносять свою вартість на створюваний продукт;

в) цілком споживаються в одному виробничому циклі, втрачають натурально речову форму і повністю переносять свою вартість на готовий продукт;

г) ті види оборотних коштів, які піддаються амортизації.

17. Засоби праці – це:

а) всі види оборотних і основних засобів, що беруть участь у виробничому процесі;

б) ті, що беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігають свою натуральну форму та частинами переносять свою вартість на створюваний продукт;

в) ті, які цілком споживаються в одному виробничому циклі, втрачають натурально речову форму і повністю переносять свою вартість на готовий продукт;

г) ті види оборотних коштів, які піддаються амортизації.

18. Структурний інтелектуальний капітал – це:

а) всі види інтелектуального капіталу, що мають відношення до структури підприємства;

б) зв'язки з клієнтами, інформація про них, взаємини зі споживачами;

в) технічне і програмне забезпечення, патенти, товарні знаки;

г) знання, навички, творчі та професійні здібності персоналу.

19. Знання та навички, творчі здібності, моральні цінності відносяться до:

- а) структурного інтелектуального капіталу;
- б) людського інтелектуального капіталу;
- в) клієнтського інтелектуального капіталу;
- г) конкурентного інтелектуального капіталу.

20. Показник фондівдачі характеризує:

- а) величину основних засобів на одиницю продукції, що виготовляється;
- б) рівень використання оборотних коштів підприємства;
- в) випуск продукції на 1 грн основних засобів;
- г) ефективність відтворення всіх засобів праці.

21. Амортизація основних засобів – це:

- а) знос основних засобів;
- б) процес перенесення вартості основних засобів на собівартість продукції;
- в) відтворення основних засобів;
- г) витрати на утримання основних засобів.

22. Коефіцієнт екстенсивного завантаження устаткування характеризує:

- а) рівень завантаження устаткування в часі;
- б) рівень завантаження устаткування за продуктивністю;
- в) рівень формування резервної потужності;
- г) рівень завантаження устаткування в часі та за продуктивністю.

23. Зменшення суми амортизаційних відрахувань в кожному періоді пояснюється такою причиною:

- а) використанням рівномірного методу амортизації;
- б) використанням прискореної амортизації;
- в) зменшенням вартості, яка амортизується за рахунок вибуття основних засобів;
- г) збільшенням вартості, яка амортизується за рахунок введення нових основних засобів.

24. До фондів обігу належать:

- а) виробничі запаси;
- б) незавершене виробництво;
- в) витрати майбутніх періодів;
- г) готова продукція на складі.

25. До ненормованих оборотних засобів відноситься:

- а) готова продукція на складі;
- б) незавершене виробництво;
- в) відвантажена готова продукція;
- г) витрати майбутніх періодів.

26. Розмір якого запасу визначається в межах половини середнього інтервалу між поставками:

- а) транспортного;
- б) підготовчого;
- в) поточного;
- г) резервного.

27. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів характеризує:

- а) вартість оборотних коштів на 1 грн реалізованої продукції;
- б) тривалість 1 обороту;
- в) кількість оборотних коштів за звітний період;
- г) кількість оборотів за певний період.

28. Скорочення періоду оборотності оборотних коштів свідчить про:

- а) вивільнення обігових коштів з обороту;
- б) додаткову потребу в оборотних коштах;
- в) збільшення обсягів реалізації продукції;
- г) зменшення обсягів реалізації продукції.

29. Виробництво, для якого характерний широкий асортимент продукції та невеликі обсяги випуску однакових виробів, називають:

- а) одиничним;
- б) серійним;
- в) масовим;
- г) змішаним.

30. Форму організації виробництва, за якої відбувається перепрофілювання частини або всього виробничого потенціалу підприємства на виробництво іншої продукції під впливом зміни ринкового середовища або глобальних факторів впливу, називають:

- а) кооперуванням;
- б) комбінуванням;
- в) конверсією;
- г) спеціалізацією.

31. Форму організації виробництва, що передбачає органічне поєднання на одному підприємстві багатьох виробництв з різних галузей, називають:

- а) кооперуванням;
- б) комбінуванням;
- в) конверсією;
- г) спеціалізацією.

32. Умовно-змінні витрати – це:

а) витрати, абсолютна величина яких на одиницю продукції залишається незмінною, їхня величина змінюється обернено пропорційно до зміни обсягів випуску продукції;

б) витрати, абсолютна величина яких на одиницю продукції залишається незмінною, їхня величина змінюється прямо пропорційно зміні обсягів випуску продукції;

г) витрати, які не можуть бути віднесені до певного об'єкта витрат за нормами та нормативами;

д) витрати, що визначають матеріальні витрати на всі види продукції та послуг на підприємстві.

33. До загальних показників якості продукції відносяться:

- а) естетичні й екологічні;
- б) питому вагу нової продукції та показники технологічності;
- в) безпеки надійності;
- г) коефіцієнт сортності, кількість прийнятих рекламаций.

34. Договірне об'єднання підприємств, у якому структурні одиниці зберігають свою виробничу а господарську самостійність, але з наданням окремих повноважень централізованому керівному органу, має назву:

- а) консорціум;
- б) асоціація;

- в) концерн;
- г) корпорація.

35. Моральний знос основних засобів другого роду виникає внаслідок:

- а) зниження витрат та цін на засоби праці, аналогічні наявним у сфері їхнього виробництва;
- б) втрати частини вартості фондів під час їхньої експлуатації;
- в) появи на ринку засобів праці з більш високими споживчими характеристиками;
- г) впливу факторів зовнішнього середовища.

36. Моральний знос основних засобів першого роду виникає внаслідок:

- а) появи на ринку засобів праці з більш високими споживчими характеристиками;
- б) зниження витрат та цін на засоби праці, аналогічні наявним у сфері їхнього виробництва;
- в) втрати частини вартості фондів під час їхньої експлуатації;
- г) зростання продуктивності праці у сфері виготовлення основних засобів та зниження витрат і цін на аналоги наявних засобів праці.

37. Який норматив оборотних коштів визначається шляхом помноження середньодобового споживання матеріалів у вартісному виразі на норму їхнього запасу в днях:

- а) норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві;
- б) норматив оборотних коштів у виробничих запасах;
- в) норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві;
- г) норматив оборотних коштів у залишках готової продукції?

38. Який норматив оборотних коштів визначається шляхом перемноження виробничої собівартості одноденного випуску продукції, тривалості виробничого циклу та коефіцієнту нагромадження витрат:

- а) норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві;
- б) норматив оборотних коштів у виробничих запасах;
- в) норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві;
- г) норматив оборотних коштів у залишках готової продукції?

39. Швидкість оборту оборотних коштів за певний період характеризується:

- а) коефіцієнтом оборотності;
- б) коефіцієнтом завантаження;
- в) тривалістю одного оборту;
- г) рентабельністю оборотних коштів.

40. Фізичний знос основних засобів першого роду виникає внаслідок:

- а) зниження витрат та цін на засоби праці, аналогічні наявним у сфері їхнього виробництва;
- б) втрати частини вартості основних засобів під час їхньої експлуатації;
- в) появи на ринку засобів праці з більш високими споживчими характеристиками;
- г) впливу факторів зовнішнього середовища.

41. Фізичний знос основних засобів другого роду виникає внаслідок:

- а) зниження витрат та цін на засоби праці, аналогічні наявним у сфері їхнього виробництва;
- б) втрати частини вартості основних засобів під час їхньої експлуатації;
- в) появи на ринку засобів праці з більш високими споживчими характеристиками;
- г) втрати частини вартості основних засобів під впливом факторів зовнішнього середовища.

42. Частку вартості основних засобів, яка вже амортизувалася, характеризує:

- а) коефіцієнт придатності;
- б) коефіцієнт зносу;
- в) фондоддача;
- г) коефіцієнт вибуття.

43. Вартість основних засобів на одну гривню продукції характеризується таким показником:

- а) фондомісткість;
- б) фондоддача;
- в) коефіцієнт вибуття;
- г) фондоозброєність праці.

44. До категорії "службовець" відносяться працівники, які:

- а) займаються інженерно-технічними й економічними роботами;
- б) зайняті безпосередньо у процесі виробництва та надання матеріальних благ;
- в) здійснюють підготовку та оформлення документації облік і контроль, господарське обслуговування;
- г) виконують суто розумову роботу.

45. До категорії "фахівці" відносяться працівники, які:

- а) виконують спеціальні роботи, пов'язані з застосуванням знань у галузі природознавчих, технічних і гуманітарних наук, застосуванням положень та методів цих наук;
- б) зайняті безпосередньо у процесі виробництва та надання матеріальних благ;
- в) здійснюють підготовку та оформлення документації облік і контроль, господарське обслуговування;
- г) виконують суто фізичну роботу.

46. В облікову чисельність штатних працівників підприємства включають:

- а) усіх найманих працівників, які письмово уклали трудовий договір та виконували постійну, тимчасову або сезонну роботу один день і більше, а також його власників, що працюють на цьому підприємстві;
- б) загальну кількість працівників різних категорій персоналу, професій і розрядів, яка потрібна підприємству згідно з обсягами виробничої програми, спланованої на календарний рік або квартал;
- в) відновлену кількість працівників, які вибули з різних причин, за рахунок кількості прийнятих на вакантні посади різних категорій персоналу;
- г) усіх працівників, незалежно від того, чи уклали, чи не уклали вони трудовий договір, які працюють на підприємстві винятково на постійній основі та за умови повної зайнятості.

47. У штатну чисельність штатних працівників підприємства включають:

- а) усіх найманих працівників, які письмово уклали трудовий договір та виконували постійну, тимчасову або сезонну роботу один день і більше, а також його власників, що працюють на цьому підприємстві;

б) загальну кількість працівників різних категорій персоналу, професій і розрядів, яка потрібна підприємству згідно з обсягами виробничої програми, спланованої на календарний рік або квартал;

в) відновлену кількість працівників, які вибули з різних причин, за рахунок кількості прийнятих на вакантні посади різних категорій персоналу;

г) всіх працівників, незалежно від того, чи уклали, чи не уклали вони трудовий договір, які працюють на підприємстві винятково на постійній основі та за умови повної зайнятості.

48. Коефіцієнт відновлення працівників відображає:

а) поповнення кількості працівників, які вибули з різних причин, за рахунок кількості прийнятих;

б) співвідношення між кількістю працівників, які перебували в обліковому складі весь звітний рік, і середньооблікової кількості працівників за рік;

в) співвідношення працівників, звільнених з різних причин, до середньооблікової чисельності працівників;

г) відношення кількості працівників, які вибули за звітний період, до середньооблікової кількості штатних працівників.

49. Коефіцієнт стабільності кадрів відображає:

а) поповнення кількості працівників, які вибули з різних причин, за рахунок кількості прийнятих;

б) співвідношення між кількістю працівників, які перебували в обліковому складі весь звітний рік, і середньооблікової кількості працівників за рік;

в) співвідношення працівників, звільнених з різних причин, до середньооблікової чисельності працівників;

г) відношення кількості працівників, які вибули за звітний період, до середньооблікової кількості штатних працівників.

5. Рекомендована література

5.1. Основна

1. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства : підручник / М. В. Афанасьєв, О. Б. Плоха. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2013. – 664 с.
2. Березін О. В. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. В. Березін, Л. М. Березіна, Н. В. Бутенко. – Київ : Знання, 2009. – 390 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
3. Бойчик І. М. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / І. М. Бойчик. – [2-ге вид.]. – Київ : Атіка, 2007. – 528 с.
4. Гетьман О. О. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
5. Головінов М. І. Економіка підприємства : [навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.] / М. І. Головінов, В. О. Протопопова, І. В. Колодяжна ; Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2008. – 266 с.
6. Горлачук В. В. Економіка підприємства : [навчальний посібник] / В. В. Горлачук, І. Г. Яненко. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. – 344 с.
7. Економіка виробничого підприємства : навч. посіб. / за ред. Й. М. Петровича. – 2-ге вид., пер. та доп. – Київ : Знання, 2002. – 405 с.
8. Економіка виробничого підприємства : навч. посіб. / Й. М. Петрович, І. О. Будищева, І. Г. Усташова, Г. С. Домарадзька. – Львів : Оксарт, 1996. – 416 с.
9. Економіка підприємства. Збірник засобів діагностики : навч. практ. посіб. / М. В. Афанасьєв, М. В. Боровик, І. Я. Іпполітова та ін. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2013. – 112 с.
10. Економіка підприємства. Збірник практичних задач і конкретних ситуацій : навч. посіб. / за ред. С. Ф. Покропивного. – Київ : КНЕУ, 2000. – 328 с.
11. Економіка підприємства. Збірник практичних задач і конкретних ситуацій : навч. посіб. / С. Ф. Покропивний, Г. О. Швиданенко, О. С. Федонін та ін. – Київ : КНЕУ, 2000. – 328 с.
12. Економіка підприємства : навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей ВНЗ I – IV рівнів акредитації / І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан, Ю. В. Піча. – Київ : Каравела ; Львів : Новий світ, 2001. – 298 с.

13. Економіка підприємства : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи / за заг. ред. Г. О. Швиданенко. – Київ : КНЕУ, 2009. – 439 с.
14. Економіка підприємства : навч. посіб. / за ред. А. В. Шегди. – Київ : Знання, 2005. – 431 с.
15. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. Й. М. Петровича. – Львів : Новий Світ-2000, 2004. – 680 с.
16. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ : КНЕУ, 2001. – 528 с. : іл.
17. Економіка підприємства : [підручник] / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ : КНЕУ, 2011. – 451 с.
18. Економіка підприємства : підручник / за ред. А. В. Шегди. – Київ : Знання, 2006. – 614 с.
19. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропивного. – 2-ге вид., пер. та доп. – Київ : КНЕУ, 2002. – 457 с.
20. Економічна енциклопедія: У 3 томах. Т. 1 / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ : Видавничий центр "Акадія", 2000. – 840 с.
21. Макаровська Т. П. Практикум з економіки підприємства : навч. посіб. / Т. П. Макаровська. – Київ : МАУП, 2007. – 184 с.
22. Мельник Л. Г. Економіка підприємства: Конспект лекцій : навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2004. – 412 с.
23. Примак Т. О. Економіка підприємства : навч. посіб. / Т. О. Примак. – Київ : Вікар, 2001. – 178 с.
24. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. / С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабась, О. С. Дуброва, А. В. Вакуленко. – Київ : КНЕУ, 2008. – 520 с.
25. Управління підприємствами: сучасні тенденції розвитку : монографія / за заг. ред. О. С. Федоніна. – Київ : КНЕУ, 2006. – 288 с.
26. Цал-Цалко Ю. С. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / Ю. С. Цал-Цалко, Б. Ю. Холод. – Житомир : ЖІТІ, 2011. – 371 с.
27. Шваб Л. І. Економіка підприємства : [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / Л. І. Шваб. – 2-ге вид. – Київ : Каравела, 2005. – 568 с.

5.2. Додаткова

28. Бортник Т. І. Маркетинг : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Т. І. Бортник, В. І. Рибчак, А. О. Харенко ; Уманський держ. аграрний ун-т. – Умань : [УВПП], 2008. – 312 с.

29. Брустінов В. М. Планування діяльності підприємства: теорія та практика: [навч. посіб.] / В. М. Брустінов, Н. І. Колишкіна. – Мелітополь : ТОВ "Видавничий будинок ММД", 2008. – 248 с.
30. Бутенко А. І. Підприємництво в Україні: напрямки розвитку: [монографія] / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва, С. В. Якимов ; НАН України ; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – Одеса : Фенікс, 2007.
31. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – 3-тє вид., стер. – Київ : Знання, 2005. – 304 с.
32. Варналій З. С., Сергійко О. В., Хмелевська Л. П. Мале підприємництво України: моніторинг, інфраструктура, кадри / З. С. Варналій, О. В. Сергійко, Л. П. Хмелевська ; НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. – Київ : НДІ приватного права і підприємництва АПРН України, 2002. – 60 с.
33. Вороніна Л. І. Малий бізнес та підприємництво / Л. І. Вороніна. – Київ, 2001. – 350 с.
34. Данілова Л. Л. Ціноутворення та маркетингова цінова політика : [навч. посіб.] / Л. Л. Данілова, С. В. Петровська ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – Київ : КНТЕУ, 2006. – 130 с.
35. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Київ : КНЕУ, 2001. – 540 с.
36. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. / Г. Т. Завіновська. – Київ : КНЕУ, 2003. – 300 с.
37. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку: [монографія] / В. В. Зянько ; Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 397 с.
38. Ляшенко Г. П. Маркетинг : [навч.-метод. посіб.] / Г. П. Ляшенко, І. В. Минчинська, Н. Л. Сидорко ; Державна податкова адміністрація України ; Академія держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2003. – 124 с.
39. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : [навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти]. / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – Київ : Каравела, 2003. – 427 с.

Зміст

Вступ.....	3
1. Теми та плани семінарських занять.....	6
2. Перелік тем практичних занять	7
3. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань та самостійної роботи	9
4. Тести для самоконтролю	38
5. Рекомендована література.....	50
5.1. Основна	50
5.2. Додаткова	51

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
та самостійної роботи студентів
спеціальності 073 "Менеджмент"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Мартиненко** Марина Вікторівна
Веретенникова Ганна Борисівна

Відповідальний за видання *О. М. Ястремська*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *А. С. Ширініна*

План 2019 р. Поз. № 59 ЕВ. Обсяг 54 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.